

echt veel om het lijf. Wat er tussen toen en nu gepubliceerd is aan briefwisselingen van Tachtigers – het is inmiddels een enorme verzameling – wekt nergens de indruk dat men in de kring van Tachtig reikhalzend uitkeek naar nieuwe uitspraken en oordelen van Pierson. Iemand als Conrad Busken Huet was voor de Tachtigers veel meer een ijkpunt dan Pierson dat was. Maar Jacques Perk, te vroeg gestorven om net zo polemisch modern te kunnen worden als Kloos en de anderen na hem, had waardering voor Pierson.¹ En dat de grote polemist onder de Tachtigers, de prozaïst Lodewijk van Deyssel, in zijn meeslepende tirade 'Nieuw-Holland' van 1887² Pierson niet mee afstraft met de andere literaire bonzen van die tijd kan, in samenhang met het gegeven dat Van Deyssel in de jaren negentig tweemaal met waardering naar Pierson verwijst,³ op een positieve gezindheid wijzen. Bij Van Deyssel is zoiets in die jaren iets heel bijzonders. Over Albert Verwey zal ik het hebben aan het eind van mijn betoog: binnen de kring van Tachtig vormt hij een categorie apart op het punt van de waardering voor Allard Pierson. De uit het Reveilverband afkomstige Amsterdammer Verwey, geboren in 1865, ruilde in de vroege jaren tachtig de God van het christendom in voor de religie van de 'Schoonheid'. In de postchristelijke toekomstvisioenen die zijn wereldbeschouwing in de jaren negentig zullen gaan bepalen, speelt het door hem mede met het geloof van zijn jeugd verbonden begrip 'vroomheid' een grote rol. En het is daar dat hij waarderend contact zal leggen met de wereld van Allard Pierson.

Allard Pierson maakt deel uit van het gezelschap van de in historisch opzicht als min of meer dakloze groten beschouwden uit het midden van de eeuw – Conrad Busken Huet, Johannes van Vloten, Multatuli – dat in de gangbare visie van de literatuurgeschiedschrijving de negentiende eeuw hielp over Ten Kate en Beets heen te komen om deze eeuw ten slotte haar *pointe* en bestemming te laten vinden in de Beweging van Tachtig

en wat daaromheen en daaropvolgend aan tekens van leven te bespeuren is. De discussie over de verhouding tussen deze 'voorgangers' en de Tachtigers draait vooral om de vraag in hoeverre de in de denkvormen en formuleringen van deze ouderen te bespeuren vernieuwing is doorgedrongen in idioom en ideologie van de nieuwe richting. Me voor het antwoord daarop beperkend tot Pierson en de Tachtigers: de opeenvolging van studies die ik over dit onderwerp ken, heeft de ritmering van de processie van Echternach. Elke maal dat aan Pierson een zekere mate van peetvaderschap van de nieuwe richting in haar vroegste fase wordt toegedacht, pleegt dat al snel geneutraliseerd te worden gemaakt door dubbele onderstrepingen van het grote *verschil* tussen wat de Tachtigers bedoelden en wat Pierson bedoelde met wat in eerste instantie zo veel leek te lijken op sommige beroemde slogans van de Tachtigers.

Enkele punten uit de secundaire literatuur

Ik begin met een kort overzicht van wat de secundaire literatuur te melden heeft over Pierson en Tachtig. Dat valt in twee delen uiteen. In de eerste plaats de meer persoonlijke geschiedenis van Pierson met 'de mannen van Tachtig'. Het is natuurlijk voornamelijk een eenrichtingsverkeer geweest: het meeste van wat zij van hem vonden zal hij nooit geweten hebben. In de tweede plaats de verbindingsmogelijkheden van het systeem van literaire opvattingen van 'Tachtig' met dat van Pierson.

Bij dit laatste punt doet zich een moeilijkheid voor. Systemen van literaire opvattingen die op een bepaald moment de geesten beheersen, zijn een uiterst beweeglijk geheel. Pogingen om wetenschappelijk greep te krijgen op dergelijke systemen uit het verleden – bijvoorbeeld op de literatuuropvatting van de Tachtigers – dwingen ons ons vast te leggen op een zekere mate van abstractie. Het stilleggen met behulp van abstracties van wat in werkelijkheid een veel dyna-